

Ørn Terje Foss var synlig i det offentlige rom lenge før han ble TV-lege. Da han var helsesjef i Nannestad, gikk han i bresjen for en bred aksjon mot planene om støyende nattflygninger over Gardermoen. Han tapte kampen, men ikke saken. Gløden for miljørettet helsevern har han med seg inn i ledervervet i Norsk arbeidsmedisinsk forening.

Intervjuet: Ørn Terje Foss

Ørn i vinden

Fjernsynsprogrammet *Puls* i NRK har nærmest gitt ham status som huslege i de tusen hjem. Ørn Terje Foss gir råd om det meste til de fleste, enten det er spørsmål om psoriasis eller søvnvan-sker eller om hvorfor man kan få sommerfugler i magen.

Rådgiverrollen er også basis i hans daglige legegjerning ved Alna HMS-senter, en bedriftshelsetjeneste med 11 ansatte og adresse på Ulven i Oslo. I tråd med bokstave-vene HMS, som står for helse, miljø og sikkerhet, tilbyr senteret arbeidsmedisinske tjenester som omfatter blant annet rådgivning til arbeidsgivere og arbeidstakere, tilsyn på arbeidsplasser og sikring av melderutiner for skader og yrkessykdommer.

Beretning om en varslet død

Fra kontoret i sjettede etasje har Ørn Terje Foss upåklagelig utsikt, blant annet til Hasle, området der han vokste opp. Han konstaterer også at horisonten er mer skyfri enn på svært lenge, i hvert fall hva angår fremtidsutsiktene til Norsk arbeidsmedisinsk forening (Namf).

Da han i mai fikk fornyet tillit som Namf-leder, var det et åpent spørsmål hvor lenge Legeforeningens minste yrkesforening ville ha livets rett. Noen måneder tidligere hadde nemlig organisasjonsutvalget lagt frem sin innstilling (1), der et av forslagene er å krympe tallet på yrkesforeninger fra sju til fem ved å slå sammen de tre minste; Namf, Offentlige legers landsforening (OLL) og Foreningen for leger i vitenskapelige stillinger (LVS).

Landsstyremøtet i Molde før sommeren tok imidlertid ingen beslutninger som rokker ved livsberettigelsen for noen av yrkesforeningene (2), men påa sentralstyret å ferdigstille forslagene om organisasjonsendringer innen 2005 (3). Dermed har Namf fått et lite pusterom og Ørn mer luft under vingene.

– Landsstyrets avgjørelse betyr at dagens utgave av Namf vil eksistere i to år til, sier

Foss, som nå vil bruke høsten på å legge en kabal for strategien videre. Første skritt på vei er en ekstraordinær generalforsamling i Oslo i september. Da skal yrkesforeningen velge styre, fagutvalg og kvalitetsutvalg som skal virke til 2005.

Spørsmålet om en sammenslåing med Offentlige legers landsforening kommer på ingen måte som julekvelden på kjerringa, og allerede tidlig i vinter hadde Namf og OLL flere møter for å lodde stemningen for et eventuelt ekteskap. De to foreningene erkjente at de samlet kan få større slagkraft enn det de hver for seg kan oppnå med henholdsvis 400 og 800 medlemmer (4). Men alt er heller ikke fryd og gammen.

– Våre foreninger har felles interesser innen forebyggende, miljørettet helsearbeid. På den annen side agerer vi på ulike arenaer og med ulike aktører. Der samfunnsmedisinerne forholder seg til den kommunale forvaltningen, forholder arbeidsmedisinerne seg til partene i arbeidslivet og arbeidsmiljøutvalg. De største ulikhetene dreier seg om forhandlings- og fagforeningsinteresser. Medlemsmassen i Namf er mer sammensatt enn i andre yrkesforeninger og omfatter både offentlige og private leger og ansatte i fellesordninger og andelslag. Hovedutfordringen er å betjene alle disse gruppene, sier Ørn Terje Foss.

Nyrkesforeninger

Med sin ruvende fysikk og sin litt slentrende stil er han en mann som blir lagt merke til. At han har øredobb, snakker på en liketil og klar måte, kjører motorsykkel til jobb og går på Bruce Springsteen-konsert, styrker 49-åringens folkelige image. Han er også innehaver av svart belte i judo, noe han bruker som alibi for å hevde at han er pragmatiker av natur.

– Judo betyr den myke vei. Du forsvarer deg uten å skade motstanderen – iallfall ikke for mye, humrer han. Den kunsten er også viktig å kunne i fagforeningsarbeidet, antyder han. Vennene i Namf beskriver

ham som både engasjert og engasjerende; en folk lytter til også når kontroversielle temaer bringes på banen. Det viste han under et innlegg på landsstyremøtet i Molde, der han la frem sitt eget syn på behovet for endringer i Legeforeningens organisasjon. Foss vil ha et tydeligere skille mellom fag og fagforening, og tar til orde for å lage nye yrkesforeninger med nye navn, det han kaller «nyrkesforeninger».

– Vi må vekk fra mye av den revirtenkningen som preger yrkesforeningene og fylkesavdelingene, og som gir grobunn for konflikter. Dersom Legeforeningen skal ivareta interessene i hele medlemsmassen, må områder som forebyggende arbeid, forskning og ledelse prioriteres høyere.

Hjertesakene hans er lik lønn for likt legearbeid, vern om små medlemsgrupperinger og bredere representasjon i sentral- og landsstyret: – At de minste blir ivaretatt i storsamfunnet, det er det jeg kjemper for.

Fra fly til Freia

Det første steget inn i faget arbeidsmedisin tok han i 1983, da han begynte som bedriftslege i Oslo Sporveier. Der hadde han jobbet i studietiden også. Ikke som lege, men som trikkeshjåfør i fritiden for å forsørge kone og små barn, som han sier.

Han fikk spesialistgodkjenning i 1994 og foretok samtidig et faglig sidesprang til samfunnsmedisinen da han ble kommunelege I og helsesjef i bostedskommunen Nannestad i Akershus. Det var på den tiden Gardermoen ble bygd ut som hovedflyplass, og den oppvakte legen ante hvilke støyproblemer som lå i luften. Han samlet sammen en hel hær av fagfolk og lokalpolitikere til en høylytt desibelstrid med Luftfartsverket. Det var planene om nattflygninger han ville til livs.

– Vi klarte aldri å stanse planene, men aksjonen avdekket et viktig helseproblem og utløste en lang rekke klagesaker. Myndighetene måtte sørge for lydisolering

Ørn Terje Foss

født 4. desember 1953

- Cand.med. Oslo 1981, spesialist i arbeidsmedisin 1994, konsernoverlege i NSB fra høsten 2003
- Sentrale verv i Norsk arbeidsmedisinsk forening fra 1991, leder fra 2001. Norsk representant i den europeiske forening for legespesialister (UEMS), seksjon for arbeidsmedisin.

Foto J-E. Larsen

i flere hundre privatboliger. Det som er klart, er at Gardermoen aldri ble den miljøflyplassen som en del sentrale politikere ville ha det til, påstår Ørn Terje Foss.

Etter noen år forlot han støysonen på Øvre Romerike og vendte tilbake til Oslo, og siden 1998 har han vært daglig leder ved Alna HMS-senter. Bedriftshelsetjenesten drives som et andelslag, dvs. at medlemsbedriftene både eier andeler og er klienter. At godterigiganter som Freia og Kims står på listen over andelseiere, er ingen ulempe for en bedriftslege med sans for både søte og salte opplevelser. Men det er neppe den eneste grunnen til at han har jobben.

– Å være ansatt av et andelslag betyr at du som bedriftslege kan forholde deg til klare kontrakter om hva tjenesten skal inneholde. Det sikrer en faglig autonomi som er nødvendig for jobben, sier Foss.

Syke bedrifter

Noe av det han brenner mest for i rollen som Namf-leder, er at bedriftslegene gjør det de skal gjøre og at den faglige kvaliteten på tjenesten holder mål. Ikke minst betyr det å hindre en sammenblanding med kurativ medisin. At enkelte bedriftsleger driver mer med allmennmedisin enn med arbeidsmedisin, er kanskje den største trusselen mot faget, mener han.

– Også her på Alna opplever vi sure miner når folk ikke får resepter eller sykmelding. Men bedriftsleger skal ikke være personalleger. Kurative tjenester hører hjemme i fastlegegeordningen. Vår jobb er å være opptatt av syke bedrifter, ikke av syke pasienter, sier han.

Foss forteller at stadig flere bedrifter ønsker å kjøpe helsetjenester, nærmest som et frynsegode til sine ansatte. Problemet ved denne utviklingen, mener han, er et den gir grobunn for et kommersielt helsemarked som er et onde for faget arbeidsmedisin: – Det er nok av leger og klinikker som ser sitt snitt til å tjene penger på rene kurative tilbud og såkalte helsekontroller, under påskudd av å kalle det bedriftshelsetjeneste.

Dette er en utvikling som er med på å undergrave faget. Oppgaven til en bedriftslege er å kartlegge og minske helse- og risikofaktorer på arbeidsplassen – og det gjør du ikke ved å måle kolesterolverdier hos de ansatte!

Dette er også bakgrunnen for at Namf vil ha en sertifiseringsordning for bedriftshelsetjeneste. En slik ordning vil stille krav om at tilbydere dokumenterer sine kvalifikasjoner og forplikter seg til å etterleve forskriftene for HMS-arbeid.

– Målet er å få klare kjøreregler som garanterer for faglig kvalitet, poengterer Ørn Terje Foss.

For få virkemidler

Han hevder at det er billigere for bedriftene å ha en god bedriftshelsetjeneste enn å holde sommerfest for sine ansatte, men medgir at det er stor faglig utfordring å overbevise folk om akkurat det. Han mener også at norske arbeidsgivere har for få økonomiske incentiver til at de vil satse på miljørettet helsevern. En viktig årsak til det ligger i sykelønnsordningen, ved at arbeidsgiverens økonomiske ansvar opphører etter 16 dager. Fra og med dag 17 er det trygden som betaler regningen.

– Svakheten ved sykelønnsordningen er at den fratrukk bedriftene et ansvar for å rehabiliterer langtidssykmeldte. Det lønner seg rett og slett ikke å drive med forebyggende helsearbeid. En kynisk bedriftsleder kan i stedet finne på å utnytte systemet for å bli kvitt halvgamle, utslitte medarbeidere.

Foss er derfor talsmann for en omfordeling av det økonomiske ansvaret knyttet til sykelønnsordningen, så bedriftene skal dekke mer av fraværskostnadene: – Da vil de bli nødt til å gjøre noe for alle de vonde skuldrene og andre muskel- og skjelettplager som er hovedårsaken til langtidssfraværet, sier arbeidsmedisineren, som mener at tempoet i arbeidslivet er den største trusselen mot arbeidstakernes helse: – Bortimot 300 000 personer er uføretrygdet i Norge, men realitetene er at de

fleste kunne hatt en eller annen form for arbeid hvis bedriftene hadde handlet aktivt for å forebygge.

Meningsfylt

I Namf snakkes det mye om rekruttering av leger til spesialiteten arbeidsmedisin. Foreningen vil ha faget frem i lyset, både i medisinstudiet og spesialistutdanningen. Ikke at rekrutteringssituasjonen er kritisk, men tilsiget av unge leger burde vært større, synes Ørn Terje Foss.

– Noen tror at arbeidsmedisin bare dreier seg om å se etter risikofaktorer, men det er helt feil. Jobben er spennende og variert. Som lege kommer du tett inn på kulturen og beslutningsprosessene i arbeidslivet, og du er med på å holde folk i arbeid. Det er en meningsfylt oppgave, sier han, og skisserer kort sin arbeidsplan for neste dag: Da skal han besøke Kims-fabrikken på Toten. Den første oppgaven blir å undersøke to røykdykkere. Så følger en runde i det støvende produksjonslokalet for å se på bruken av verneutstyr. Arbeidsdagen avsluttes med et møte i arbeidsmiljøutvalget, der både ledelsen og de ansatte er representert.

Om få dager forlater han ørneredet på Alna, for å slå seg ned i sentrum av hovedstaden. 1. september tiltrer han nemlig stillingen som konsernoverlege i NSB, noe som vil gi ham en sentral plass i lederstabene i en av landets viktigste transportbedrifter.

– Jeg håper på mer tid til å rendyrke rådgiverrollen. Det er det jeg liker best ved faget arbeidsmedisin, sier Ørn Terje Foss.

Tom Sundar

tom.sundar@legeforeningen.no
Tidsskriftet

Litteratur

1. Den norske lægeforening. Legeforeningens organisasjon i 2004. Oslo: Den norske lægeforening, 2003.
2. Husom N. Legeforeningen på sporet av en ny tid. Tidsskr Nor Lægeforen 2003; 123: 695–7.
3. Strand S. Legeforeningens fremtidige organisasjon.
4. www.tidsskriftet.no/pls/lts/pa_lt.visnyhet?vp_id=505 (28.7. 2003).